

אוניברסיטת בר-אילן

חששות, ידע, ניסיון ותפיסות בנושא מיניות בקרב מתבגרים בעלי אוטיזם והוריהם

אפרת ארבל-דוד

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית הספר לחינוך של
אוניברסיטת בר-אילן

תשע"ט

רמת גן

עבודה זו נעשתה בהדרכתם של

ד"ר יהונתן דבש

ופרופ' נירית באומינגר-צביאלי

מבית-הספר לחינוך של אוניברסיטת בר-אילן

תקציר

רקע. בעבר סברו כי אינדיבידואלים המאובחנים על הרצף האוטיסטי (להלן: בעלי ASD) אינם מעוניינים בקשרים בתחום המיני או שאינם בוגרים מספיק בתחום זה ולכן אין להם קשרים זוגיים, יחסים מיניים וכו' כמו אצל יתר האוכלוסייה. (Konstantareas & Lunsky, 1997). אולם, מחקרים אחרונים בתחום מראים כי רבים מבעלי ASD מתעניינים בתחום המיני, מראים התנהגויות מיניות, ומחפשים קשרים רומנטיים עם אחרים (Fernandes et al., 2016). מיניות הינה חלק טבעי ונורמטיבי מההתבגרות והשינויים הפיזיים והמיניים אשר עוברים בעלי ASD בגיל ההתבגרות, כמו גם הרצון לקשר זוגי ומיני, דומים לאלה המתחוללים באוכלוסייה בעלת התפתחות תקינה (להלן: טיפיקלים). יחד עם זאת הקשיים שבעלי ASD חווים בתחום התקשורת הבין-אישית והפער בין יצירת תובנות חברתיות ורגשיות לבין התנהגות מינית בפועל ללא ליווי בתחום המיני, מוביל אותם פעמים רבות לקשיים משמעותיים במציאת התגובה החברתית-המינית המקובלת וכן לקושי ביצירת מערכות יחסים מוצלחות (Pecora, Mesibov, & Stokes, 2016). קשיים אלו אף מתבטאים בחששותיהם ועמדותיהם של ההורים לילדים בעלי ASD ביחס למיניות של ילדיהם, כפי שאפשר לראות בכמה מחקרים שנעשו בנושא ויפורטו בהרחבה במחקר זה (לדוגמא: Holmes, Himle, & Strassberg, 2016). עם זאת, מחיפוש במאגרי מידע אלקטרוניים, כמו ה-APA PsycNET, PubMed, ProQuest ומאגרים נוספים, עולה שחששותיהם ועמדותיהם של המתבגרים בעלי ASD **עצמם** לגבי מיניותם לא נבדקו עד כה במחקר. לאור הנאמר, מחקר זה בא לשפוך אור על סוגיה חשובה זו.

מטרות המחקר. המטרה המרכזית במחקר זה היא לבחון את עמדותיהם וחששותיהם של מתבגרים בעלי ASD בתפקוד גבוה בנושא מיניות וזאת בהשוואה למתבגרים טיפיקלים. חששות המתבגרים יושוו גם לחששות של הוריהם בתחום זה. בנוסף נבחן את הידע, ניסיון, תקשורת הורים-מתבגרים בנושא מיניות, רצון או אי רצון להתחתן בקרב מתבגרים בעלי ASD ומתבגרים טיפיקלים. **השערות.** למחקר הנוכחי מספר השערות: שוער כי ימצאו **הבדלים** בין קבוצת ה-ASD ובין קבוצת הטיפיקלים במדדי המחקר השונים: **חלק א: הבדלים:**

1. **ידע:** הידע המיני בקרב קבוצת הטיפיקלים יהיה רב יותר מאשר בקרב קבוצת ה-ASD. השערה זו מבוססת על מאמרם של סטוקס וקאור (Stokes & Kaur, 2005).
2. **התנהגות מינית:** ביצוע ההתנהגויות המיניות בפועל, הדורשות אינטראקציה בינאישית, בקרב קבוצת הטיפיקלים יהיה גבוה יותר מאשר בקרב קבוצת ה-ASD, זאת לעומת ההתנהגויות המיניות אשר אינן דורשות אינטראקציה זו בהם יהיה דמיון בין שתי הקבוצות. השערה זו מבוססת על מאמרם של דווינטר ועמיתים (Dewinter et al., 2015).
3. **תקשורת הורים-מתבגרים:** הנושאים בתחום המיני שעליהם מדברים ההורים עם המתבגרים בקרב קבוצת הטיפיקלים יהיו רבים יותר מאשר הנושאים שעליהם מדברים ההורים עם המתבגרים בקרב קבוצת ה-ASD. השערה זו מבוססת על מאמרם של הולמס והימל (Holmes & Himle, 2014).

4. **חששות ההורים כלפי ילדיהם :** החששות בקרב קבוצת ההורים למתבגרים בעלי ASD בתחום המיני, יהיו רבים יותר מאשר קבוצת ההורים למתבגרים הטיפיקלים. השערה זו ניתן לשער על בסיס רמת החששות הגבוהה שנמצאה להורים לבעלי ASD בתפקוד נמוך לעומת רמת החששות הנמוכה יותר של הורים לבעלי ASD בתפקוד גבוה. השערה זו מבוססת על בסיס מאמרים של הולמס ועמיתים (Holmes et al., 2016).

במחקר זה יבדקו אף השאלות הבאות כאשר בשלב זה אין אפשרות לשער לגביהן עקב העדר מחקר קודם :

1. האם יהיה הבדל במידת החששות לגבי מיניות והתנהגות מינית בקרב מתבגרים בעלי ASD בהשוואה למתבגרים טיפיקלים.
2. האם יהיה הבדל במידת חששות ההורים ביחס למיניות והתנהגות מינית של ילדיהם בהשוואה למידת החששות של המתבגרים עצמם, בכל קבוצה.
3. האם יהיה הבדל בין אופי הסיבות לרצון לנישואין בין מתבגרים בעלי ASD לבין מתבגרים טיפיקלים.
4. האם הורים הבאים מביתם בהם שוחחו בביתם על מיניות יהיו בעלי מידת תקשורת גבוהה יותר עם ילדיהם בנושא זה בהשוואה להורים הבאים מביתם בהם לא שוחחו על כך.

חלק ב: קשרים

1. ימצא קשר חיובי בין מדד החששות בקרב ההורים בנושאי מיניות הקשורים לילדיהם ובין כמות נושאי השיחה בהקשר למיניות, בשתי קבוצות המחקר.
2. ימצא קשר חיובי בין כמות נושאי השיחה בהקשר למיניות והתנהגות מיניות על פי דיווח ההורים ובין מדד ההתנהגות המינית בפועל של ילדיהם, על פי דיווח המתבגרים, בשתי קבוצות המחקר.
3. ימצא קשר חיובי בין חששות ההורים וחששות המתבגרים בתחום המיניות, בשתי קבוצות המחקר.
4. ימצא קשר שלילי בין חששות המתבגרים בתחום המיניות ובין ההתנהגות המינית שלהם בפועל, בשתי קבוצות המחקר.
5. ימצא קשר שלילי בין חששות המתבגרים בתחום המיניות ובין הסיבות לדעתם להתחתן וברצון או באי-הרצון להתחתן, בשתי קבוצות המחקר.

חלק ג: ניבוי מידת ההתנהגות המינית

בנוסף תיבדק התרומה הייחודית של מדדי המחקר השונים (תקשורת הורים וילדים בנושאים מיניים, חששות הורים בנושא מיניות, ידע מיני של המתבגר, חששות המתבגרים בנושא מיניות והסיבות לנישואין) להסבר מידת ההתנהגות המינית של הנבדקים, מעבר למדדי הרקע הדמוגרפיים (גיל, מגדר, מספר אחים).

שיטה. במחקר הנוכחי השתתפו 40 תלמידי תיכון והוריהם. התלמידים אשר נטלו חלק במחקר הנוכחי משתיים לשתי קבוצות מחקר. הקבוצה האחת כללה 20 נבדקים בעלי ASD בתפקוד גבוה, מתוכם 19 בנים ובת אחת. הקבוצה השנייה כללה 20 טיפיקלים, מתוכם 15 בנים ו-5 בנות. גילאי

הנבדקים נעו בין גיל 16 לבין גיל 19.5 הנערים והנערות בעלי האוטיזם נדגמו מתוך כיתות תקשורתיות בתיכון ועל סמך האבחונים הנמצאים בתיקים האישיים שלהם וכן תלמידים בעלי ASD המשולבים בכיתות רגילות. נבדקי המחקר נשאלו שאלות באשר למגדרם, ארץ לידתם, רמת דתיותם, קיום אבחון, קיום הפרעות קשב, ילדים נוספים במשפחה מאובחנים, האם יש להם חדר משלהם, מצבם המשפחתי של הוריהם, תדירות הפעילות אחרי הצהריים עם חברים ותדירות המפגש עם המין השני. לאחר קבלת אישור המדען הראשי למחקר וכן אישור ההורים להשתתפות ילדם במחקר ולאחר קבלת הסבר אודות המחקר, התלמידים השלימו סוללת מבחנים שערכה כ- 45 דק' עד שעה וחצי וכללה שני חלקים מרכזיים אשר הועברו בסדר קבוע: בחלקו הראשון הועברו מבחן אינטליגנציה (Raven's Progressive Matrices; Raven, Court, & Raven, 1977) ומבחן שפה (Peabody Picture Vocabulary Test: PPVT-III; Dunn & Dunn, 1997). חלקו השני של הריאיון כלל את המבחנים הבאים: שאלון ידע מיני (ברוש, 2007), שאלון למדד ביצוע התנהגות מינית (Dewinter et al., 2015), שאלון בנושא חששות בהקשר להיבטים הקשורים למיניותם ושאלון סיבות לנישואין (שפירא, 1997). הורי הנבדקים מלאו את השאלונים הבאים: שאלון מדד לחינוך מיני (Holmes & Himle, 2014), שאלון בנושא חששות בהקשר למיניות של ילדם (Holmes et al., 2016). הורי המתבגרים בעלי האוטיזם מלאו גם את מבחן ה-SCQ (Rutter & Lord, 2003) אודות התפקוד האישי והחברתי של ילדם לאישוש האבחנה.

תוצאות. בהתאם להשערות המחקר, נמצא כי הידע המיני בקרב בעלי ASD נמוך מהידע המיני בקרב הטיפיקלים. בתתי התחומים נמצא כי הידע המיני באשר למחלות מין גבוה במובהק בקרב קבוצת הנבדקים הטיפיקלים בהשוואה לקבוצת הנבדקים בעלי ה-ASD. כמו כן, הידע בנושא אנטומיה ופיזיולוגיה גבוה יותר בקרב נבדקים עם התפתחות תקינה בהשוואה לנבדקים בעלי ASD. לגבי מידת ההתנסות המינית במחקר זה נמצא כי מידת ההתנסות המינית של נבדקים בעלי אוטיזם נמוכה באופן מובהק ממידת ההתנסות המינית בקרב נבדקים טיפיקלים. לגבי התקשורת בתחום זה נמצא בניגוד להשערתינו, כי לא קיימים הבדלים מובהקים בין קבוצות המחקר במידת התקשורת בנושאים מיניים בין המתבגרים להוריהם. בנושא אחד שהינו הבריאות המינית, התקשורת רבה יותר בקרב הורים לנבדקים טיפיקלים בהשוואה להורים לנבדקים בעלי ASD. בהקשר להבדלים בין בתים בהם שוחחו על מיניות, לעומת בתים בהם לא שוחחו על מיניות וההשפעה של כך על השיח אודות מיניות עם ילדיהם, נמצא כי מידת התקשורת בנושאים מיניים בקרב הורים שבבתיים דיברו בצורה חופשית על נושא המיניות, גבוהה במובהק ממידת התקשורת בנושאים מיניים אשר העידו הורים שבבתיים לא היה שיח בנושא מיניות.

בבחינת החששות: בהשוואה בין חששות הורי המתבגרים בעלי ב-ASD לבין חששות הורי המתבגרים הטיפיקלים נמצא כי בדומה להשערתינו, מידת החששות של הורים לילדים בעלי ASD באשר לנושאים מיניים גבוהה במובהק בהשוואה למידת החששות בנושאים מיניים של הורים לילדים טיפיקלים. בהשוואה בין חששות המתבגרים בעלי ASD לבין חששות המתבגרים הטיפיקלים נמצא גם כי בדומה להשערתינו, מידת החששות של המתבגרים בעלי ASD באשר לנושאים מיניים גבוהה במובהק בהשוואה למידת החששות בנושאים מיניים של מתבגרים טיפיקלים. בהשוואה בין חששות

ההורים לבין חששות המתבגרים בעלי ASD לעומת חששות ההורים לבין המתבגרים טיפיקלים נמצא בקרב קבוצת בעלי ASD כי קיימים הבדלים מובהקים במידת החששות בין הורים לבין ילדיהם במרכיבים: מידת החששות בהקשר למערכות יחסים, מידת החששות בהקשר היבטים פרקטיים וציפיות ומידת החששות בהקשר של איך האוטיזם ישפיע על מיניות. בשלושת מרכיבים אלו נמצא כי מידת החששות בקרב ההורים גבוהה ממידת החששות בקרב ילדיהם. לעומת זאת לא נמצאו הבדלים מובהקים בין ההורים לבין ילדיהם במידת החששות בהקשר לתוצאות שליליות, סטייה מינית, חוסר ידע וכן בממד הכללי של שאלון החששות. לעומת זאת בקרב קבוצת הטיפיקלים, בניגוד לנבדקים בעלי ASD, לא קיימים הבדלים מובהקים במידת החששות בין הורים לבין ילדיהם, הן ההורים והן הילדים בעלי מידה נמוכה של חששות.

לגבי הקשר בין חששות ההורים בנושאים מיניים כלפי ילדיהם, לבין מידת התקשורת בנושא זה עמם. בקרב הטיפיקלים נמצא כי קיים קשר חיובי מובהק בין מידת החששות (מדד כללי), מידת החששות בהקשר לתוצאות שליליות ומידת החששות בהקשר למערכות יחסים לבין מידת התקשורת בנושא התעללות מינית. כלומר, ככל שמידת החששות של ההורים בכלל ומידת החששות בהקשר לתוצאה שלילית או בהקשר למערכות יחסים, בפרט גבוהה יותר, כך מידת התקשורת של ההורים בנושא של התעללות מינית עם ילדיהם גבוהה יותר. לעומת זאת בקרב הורים לבעלי ASD נמצא כי קיים קשר שלילי מובהק בין מידת החששות בהקשר לציפיות לבין מידת התקשורת בנושא בריאות מינית. כלומר, ככל שמידת החששות בהקשר לציפיות גבוהה יותר, כך מידת התקשורת בנושא בריאות מינית נמוכה יותר. בנוסף, ככל שמידת החששות שלהם באשר למערכות יחסים ובהקשר לציפיות גבוהה יותר, כך הם מתקשרים פחות עם המתבגרים בנושא של קשרים מיניים ורומנטיים. תוצאה נוספת בקרב ההורים למתבגרים בעלי ASD היא כי קיים קשר חיובי מובהק בין מידת החששות של ההורים למתבגרים בעלי ASD בהקשר לתוצאות שליליות, סטייה מינית ובהקשר למערכות יחסים לבין מידת החששות של הילד שלהם בהקשר לאיך האוטיזם ישפיע על המיניות. כלומר, ככל שמידת החששות של ההורים בהקשר לתוצאות שליליות, בהקשר לסטייה מינית ובהקשר למערכות יחסים גבוהה יותר, כך מידת החששות של הילד שלהם בהקשר לאיך האוטיזם ישפיע על המיניות גבוהה יותר. לעומת ההורים והמתבגרים בעליהם ASD נמצא בקרב ההורים למתבגרים טיפיקלים כי לא קיים קשר בין מידת חששות ההורים לבין מידת החששות של ילדיהם בנושאי מיניות. בהקשר של חששות המתבגרים לבין ההתנסויות המיניות שלהם בפועל והקשר בין החששות שלהם לבין הסיבות לנישואין, לא נמצא קשר מובהק בשתי קבוצות המחקר. בנושא חשיבות הנישואין, בניגוד להשערתינו, מידת החשיבות אשר ניתנה לנישואין בקרב מתבגרים בעלי ASD אינה שונה במובהק ממידת החשיבות אשר ניתנה לנישואין בקרב מתבגרים טיפיקלים. בניתוחי הרגרסיה שנעשו נמצא כי ככל שלמתבגר בעל ASD ישנה יותר פעילות עם חברים וכן יש לו ידע מיני רחב יותר כך מידת ההתנסות המינית שלו תהיה גבוהה יותר. לעומת זאת בקרב טיפיקלים נמצא כי מגדר זכר, חשיבות לסיבות הרגשיות לנישואין וחששות נמוכים בקרב ההורים, משפיע על מידת ההתנסויות המיניות של המתבגרים.

מסקנות. המחקר הנוכחי מהווה נדבך נוסף וחשוב בהבנתנו את אוכלוסיית האוטיזם והוריהם בכלל ובפרט מתבגרים בעלי ASD בתפקוד גבוה והוריהם, בהקשר לתפיסותיהם וחששותיהם בתחום

המיניות. מחקר זה הראה כי למרות הידע המיני המונמך בקרב בעלי ASD, ההתנסויות המיניות המועטות יותר, החששות הרבים יותר בתחום המיניות בהשוואה לאוכלוסיה הטיפיקלית, המתבגרים בעלי ASD בתפקוד גבוה מראים רצון לקשר זוגי, קשר מיני ואף רצון להתחתן. לאור ממצאים אלו נראה לי כי מחובתנו לקדם ולעודד חינוך מיני בקרב מסגרות החינוך המיוחד. בנוסף לכך עלינו ללוות ולתמוך באופן מקצועי בקשרים זוגיים ומיניים בקרב בעלי מוגבלויות בכלל, ובקרב אוכלוסיית בעלי ASD בפרט.